

શ્રીવીતરાગસ્તવનં આદિનાથનમસ્કારશ્ચ ॥

- સં. વિજયશીલચન્દ્રસૂરિ

પાટણના શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્ય જ્ઞાનભણ્ડારમાં ૧ પાનાંની, ડા. ૧૯૧, ક્ર. ૭૩૯૯ ની એક પ્રત છે, તેમાં આલેખાયેલી બે લઘુ રચનાઓ અત્રે પ્રસ્તુત છે. અનુમાનતઃ પ્રત ૧૭મા શતકની હોવાનું જણાય છે.

પ્રથમ રચના ‘વીતરાગસ્તવન’ નામે છે. સંસ્કૃત ૧૩ પદ્યો પ્રમાણ આ રચનામાં વીતરાગ જિનદેવની પ્રસાદ-મધુર અને ભાવપૂર્ણ સ્તવના થઈ છે. કર્તાએ પોતાનું નામ સ્પષ્ટ નથી જણાવ્યું, પણ ૧૩મા પદ્યમાં આવતાં ‘ચારિત્રં સુન્દરં’ એ પદો કર્તાનું નામ સૂચવી જતાં જણાય છે.

આ રચનાને છેડે એક પ્રશ્નોત્તરાત્મક મજાનું પદ્ય છે, તે પણ તે જ કર્તાનું હોય તેવું માની શકાય. ‘સુભાષિત’ ગણી શકાય તેવું એ પદ્ય વાંચતાં જ આનન્દ આપે તેવું છે.

બીજી રચના છે ‘આદિનાથ નમસ્કાર’. અપભ્રંશની છાંટવાળી ગુર્જર ભાષામાં અને છપ્પય છન્દમાં રચાયેલી આ નમસ્કારમાં શત્રુઙ્ગય તીર્થપતિ શ્રીઆદિનાથની વન્દના કરવાપૂર્વક કર્તાએ પોતાના ભવભ્રમણનું બયાન આપ્યું છે, અને છેવટે તેનાથી થાકેલા ચંચલ મનને નિશ્ચલ બનાવીને તમારા શરણે રહેવાની-રાખવાની યાચના કરી છે. આમાં પાંચમા છપ્પયમાં શત્રુઙ્ગયના શિખરે ચડીને તમારી પૂજા કરીશ, અને રાયણના વૃક્ષ તલે તમારાં પાય-પગલાંની પણ પૂજા કરીશ, તે ઉલ્લેખ ધ્યાન ઝેંચે તેવો છે. આ રચનાના કર્તાનો સીધો ઉલ્લેખ અહીં જોવા મળતો નથી. કદાચ છેલ્લી પંક્તિગત ‘આણંદિં’ એ કર્તાનું સૂચક પદ હોઈ શકે.

શ્રીવીતરાગસ્તવનં

(૧)

ૐકારસ્ફારરૂપં પરમપદગતં છિન્નમોહપ્રોહં

માયાહઙ્કારમુક્તં ત્રિગુણવિરહિતં ત્યક્તિઃશેષસઙ્ગમ્ ।

ध्यायन्ति ध्यानगम्यं यमिह हृदि सदोद्योतिनं योगिनाथा-
 स्तं वन्दे देवदेवं निरुपमपरमज्ञानतेजःस्वरूपम् ॥१॥
 न क्रोधो न भयं न मोहमहिमा नाऽहङ्कृतिर्नो मृति-
 र्न द्वेषो न जरा न चाऽरति-रती निद्रा न यस्य क्षुधा ।
 लोकालोकविभासकं निरुपमं यज्ज्ञानमव्याहतं
 नीरागाय निरञ्जनाय निरहङ्काराय तस्मै नमः ॥२॥
 मोहद्रोहपरः स्वकर्मगहनं भस्मीचकाराऽखिलं
 शुक्लध्यानहुताशनेन सहसा यो योगिचूडामणिः ।
 प्राप्तानन्तचतुष्टयं गतभयं निःसङ्ख्यतेजोमयं
 तं वन्दे जिनमप्रमेयमहिमागारं सुरेशार्चितम् ॥३॥
 भक्तिं ते जगदीश ! ये जडधियो हित्वा परैः कर्मभिः
 कायक्लेशकरैस्तपःप्रभृतिभिः क्लिश्यन्ति मुक्त्याप्तये ।
 तेषां क्लेशभरं विमुच्य भगवन्नाऽन्यत् फलं सम्भवे-
 न्नूनं स्थूलतुषावगाहनकृतां यद्वज्जनानामिह ॥४॥
 गर्वावेशविसंस्थ(स्थु)लाः कति सुराः केचिच्च रोषोद्धुराः
 केचित् कामविडम्बिताः कति जगद्व्यापारबद्धादराः ।
 रागद्वेषपराङ्मुखः शमरसास्वादैकबद्धस्पृहो
 नीरागो निरहङ्कृतिस्त्वमिव नो देवः परः श्रीजिन ! ॥५॥
 वश्या सिद्धिवधूध्रुवं करतले ताः सिद्धयोऽष्टावपि
 स्वर्गश्चात्मगृहं सुकेवलरमा तेषां न दूरस्थिता ।
 ये त्वां जन्मजरान्तदुःखदलनं संसारवारच्छदं
 कर्मातीतमनन्तमुज्ज्वलतरं ध्यायन्ति योगीश्वराः ॥६॥
 ते धन्यास्ते गुणज्ञास्त इह सुनिपुणा ज्ञानतः स्वास्त एव
 श्लाघ्यास्ते ते नमस्या जगति गुणवतां ते सदभ्यस्तशास्त्राः ।
 योगाभ्यासे निलीना असमशमरसास्वादपीना हृदन्त-
 र्ये त्वामव्यक्तरूपं जिनवर ! दिवसाश्चिन्तयन्तो नयन्ति ॥७॥
 वीतातङ्कं विशङ्कं विगतकलिमलं निश्चलं निःकलङ्कं
 ध्येयं ध्यातृप्रदत्तोत्तमसुखनिचयं ध्यानगम्यस्वरूपम् ।

ध्यायेदव्यक्तरूपं स्वहृदयकमले यश्चिदानन्दकन्दं
 त्वामानन्दाद् वृणीते प्रगुणगुणगणं तं स्वयं मुक्तिलक्ष्मीः ॥८॥
 तत्त्वज्ञानमयं महोदयमयं कारुण्यलीलामयं
 शान्तं सूक्ष्ममनन्तमक्षरमनाकारं परं त्वां विभो !।
 ध्यायेद् यो हृदयाम्बुजे हततमस्तोमं शतार्कप्रभं
 तस्याऽऽदेशकरी च निर्वृतिपुरी निःसङ्ख्यसम्पत्करी ॥९॥
 रामास्त्रेण जिगाय यो हरिहरब्रह्मादिदेवान् क्षणाद्
 ध्यानाग्नौ मदनुत्तमाप मदनः स ख्यातवीर्योऽपि ते ।
 ज्ञानाब्धौ त्रिजगद् बिभर्ति भगवन् ! सूक्ष्मैकमत्स्योपमां
 स त्वं कोऽपि जिनाऽस्यचिन्त्यमहिमा तत्त्वं परं योगिनाम् ॥१०॥
 गात्रं पात्रं कृपायाः परमशमरसास्वादहृद्या गिरस्ते
 शत्रौ मित्रे समानं हृदयमपगतद्वेषरागं सदैवम् ।
 दुर्जेयं मोहमल्लं तदपि किल भवान् द्राग् विजिग्य(ग्ये?) स्वरूपं
 तत् ते को वेत्ति सम्यग् जिनवर ! विमलज्ञानिनं वै विहाय ॥११॥
 यद्वद् हंसाः स्मरन्ति प्रतिदिनममलं मानसं मानसान्त-
 श्चन्द्रं यद्वच्चकोरास्तरपि(णि)मुरुरसाच्चक्रवाका यथैव ।
 स्वामिन्नव्यक्तरूपं परमपदगतं पुण्यपापोज्झितं त्वां
 तद्वद् ध्यायन्ति नित्यं त्रिभुवनमहितं योगिनो मोक्ष[लब्धयै ?] ॥१२॥
 याचे न प्राज्यराज्यं न च विषयसुखं न श्रियं नापि भोगान्
 न स्वर्गं न त्रिवर्गं न च वररमणीसङ्गमं नोरुकीर्तिम् ।
 वृत्तादिप्रोक्तमन्त्रस्मृतिधृतिरुचिरं नित्यवैराग्यरङ्गं
 चारित्रं सुन्दरं मे जिन ! जननहरं देहि त्व (स)द्भक्तियुक्तम् ॥१३॥

इति श्रीवीतरागस्तवनम् ॥

किं कर्पूरशलाकया यदि दृशः पन्थानमेति प्रियः ?
 सन्तश्चेदमृतेन किं ? यदि खलास्तत् कालकूटेन किम् ?।
 दातारो यदि कल्पशाखिभिरलं, यद्यर्थिनः कै (किं) तृणैः ?
 संसारेऽपि सतीन्द्रजालमरं यद्यस्ति तेनापि किम् ?॥

श्रीआदिनाथनमस्कार

(२)

भक्तिइं पणमिसु आदिदेव सेतुजसिरि मंडण
 भवीयण मन आणंदकरण कम्मट्टविहंडण ।
 सुर नर किंनर नमइ तुब्भ मणभक्तिइं पाया
 पावपंकफेडणसमत्थ तूं तिहुयणि राया ॥
 भवभंजण भागु भमीअ तूं पय सरणह राखि
 कर जोडीनइ वीनवूं मुगतिमारगडु दाखि ॥१॥
 वस्यु काल अनादि नाथ निगोद मझारि
 सतर वार एक सासमाहि तहि मरण पयारिइं ।
 नीलि फूलि अनंतकाय कंदिइं हूं भमीउ
 वरस कोडिलख ते मझारि मइं काल नीगमीउ ॥
 पुढवी पाणी अग्नि पुण वाय वणस्सइ जाइ
 बि ति चउरिंदी भवि भमीय लाधु मानवकाय ॥२॥
 विनडइं च्यारि कषाय क्रोध माया मद मच्छर
 यौवन भरि शृंगाररंगि मइं गम्या संवच्छर ।
 लोभ लगइ कूडी बुद्धि मइं कीधी सामी
 वंच द्रोह छेल छदम भावि नरयागइ पामी ॥
 छेअण भेअण भूख उस(?उर?) सहीआं दुःख अनंत
 अजखित्ति शुभकरमवसि श्रावयकुलि संपत्त ॥३॥
 राग भावि निरखंत रूप ए नयण निरंतर
 परदूषण ए श्रवण सुणइं अट्टडाइ मणंतर ।
 जीभ न पामइं त्रिपति किम्हइ आहार करंती
 वारिउं न करइं क्षणह एक परदोष वंध(वदं)ती ॥
 नासिका परिमलगुणि लबध विषयव्यापित देह
 तुझ पय तूठइं देव हवं करिसु करमनु छेह ॥४॥

सेत्रुजसिहरि चडीय नाह कहीयं तूं अरचिसु
 राइणि रूंखह तलइ पाय आणंदिहिं चरचिसु ।
 न्हवण विलेपण पूजा करी आरती ऊतारिसु
 रोग शोक भावठि भमण हूं दूरि निवारिसु ॥
 चंचल मन निश्चल करीय राखिसु जिण तूं नामि
 मण आणंदिइं मागीइए चरण शरण तुम्ह सामि ॥५॥

इतिश्री आदिनाथ नमस्कार समाप्तः ॥

—X—

केटलाक शब्दो

- अनन्तकाय — अनन्त आत्माओनुं एक शरीर गणाती वनस्पति
 नरयागइ — नरक गति
 अजखिर्त्ति — आर्य क्षेत्रे
 अट्टडाइ — ‘अथडाय (?)’
 त्रिपति — तृप्ति